

TRANSHÜMANİZM: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü

(Yazar: Ahmet DAĞ, 2020) ¹

Beşir AYDİN ²

Atf/©: Aydın, Beşir, Transhümanizm: İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü, Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi 2022/7 (2), 127-129.

Transhümanizm, en gelişmiş teknolojileri kullanarak insanı değiştirmeye çalışan, genetik mühendisliği, sibernetik, yapay zekâ, nano-teknoloji ve android cihazlar gibi enstrümanlar sayesinde insanın sahip olduğu sınırlılıkları ortadan kaldırmayı hedefleyen felsefi bir akım olarak

karşımıza çıkmaktadır. Hastalıklar, yaşlanma, organların işlevlerini yitirmesi, ölüm gibi olumsuz durumların üstesinden ileri teknolojilerle gelinmesi gerektiğini savunan bu hareket uzun ömürlü, biyolojik doğasından ve zincirlerinden kurtulmuş, gelişmiş fiziksel ve bilişsel yeteneklere sahip yarı insan yarı robot varlıklar ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Başka bir deyişle homo sapiens, ileri derecede gelişmiş araçlar vasıtasıyla özünden koparılarak transhümanizmin nihai formu olan Robo-sapiens haline getirilmek istenmektedir (s.135).

Aslında transhümanizm, hümanizm ile posthümanizm arasında bir geçiş süreci olup nihai hedefi insanın aşıldığı post-human çağına ulaşmaktır. Bu sebeple hümanizmin bir devamı olarak tasavvur edilen bu kavramın özünde insanın değişim ve dönüşümü olduğunu ifade etmek yerinde olacaktır. Ancak hümanizm, rasyonel ve bilimsel bir insan modeli ortaya koyarken transhümanizm ise bio-teknolojilerle desteklenmiş ve yapısı tamamen değiştirilmiş bir insanı ön plana çıkarmaktadır. Post-hümanizmin ise transhümanizm sürecinin sonucunda ulaşılan bir varış noktası olduğunu belirtmek gerekir.

Transhümanizm Batı dünyasında uzun süredir tartışılan bir konu olduğu için bu çevrede geniş bir literatüre sahiptir. Ancak felsefe dünyamızda gündemi işgal etmesi çok yakın zamanlara dayanmaktadır. İncelememizin konusu olan ve Ahmet Dağ tarafından kaleme alınan *Transhümanizm - İnsanın ve Dünyanın Dönüşümü* adlı eser, ülkemizde bu konuda yazılmış ilk telif eser olma özelliği taşımaktadır (s.15). Açık bir şekilde ifade etmek gerekirse eserde transhümanizm sürecinin tarihsel arkaplanı, temel özellikleri, ana kaynakları, kullandığı araçlar, gerçekleşme olasılığı, doğurduğu felsefi ve ahlaki problemler üzerine incelemeler ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu çerçevede yazar bu eserdeki temel amacının hümanizm-transhümanizm-posthümanizm sürecini ortaya koymak ve hümanizm çizgisindeki özne merkezli paradigmanın doğurduğu sorunları ele almak olduğunu dile getirmektedir.(s.13).

Eser giriş, üç ana bölüm ve sonsöz olmak üzere beş kısımdan oluşmaktadır. Eserin biçimsel anlamda göze çarpan özgün yönlerinden biri, müstakil bir sonuç başlığı yerine her bölümün

¹ DAĞ, Ahmet (2020). *Transhümanizm: İnsan ve Dünyanın Dönüşümü*, Ankara: Elis Yayınları. 2. Baskı, 269 sayfa, ISBN: 9786059513197

² Doktora Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Bölümü, besiraydin47@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0057-6520

Geliş/Received: 10 Ekim 2022, Kabul/Accepted: 29 Aralık 2022 / DOI: 10.46628/itbhssj.1187152

sonunda mini sonuç kısımlarının olmasıdır. Böylece sadece okunan bölümde işlenen konularla ilgili bir sonuca ulaşılması söz konusu olmaktadır. Kitabın sonundaki sonsöz kısmında ise ulaşılan sonuçlara dair bir değerlendirme yapıldığı görülebilmektedir.

Eserin içeriğinden bahsetmek gerekirse yazar giriş bölümünde Tanrı-insan-doğa dengesinin önemini belirtmekte, insanlık tarihinin aslında insanın kendisini doğa ve Tanrı karşısında konumlandırma çabası olduğunu vurgulamaktadır. Batı düşüncesinin bu dengeyi kurarken ciddi sorunlarla karşılaştığını belirten Dağ, genelde bu dengedeki sadece bir ögenin ön plana çıkarıldığı vurgulamaktadır. Nitekim Hristiyanlığın hâkim olduğu Orta Çağ'da bu denge Tanrı lehine bozulmuş ve insan ve doğa göz ardı edilmiştir. Fakat yine de insan ve doğa kutsal varlıklar olarak kabul edilmiştir. Rönesans ve Aydınlanma ile birlikte insan merkezli bir değişim ortaya çıkmış bu sefer Tanrı ve doğa geri plana itilmiştir. Bu dönemde Tanrı unutulmaya ve daha sonra da ölüme mahkûm edilmiş, doğa ise sömürülmesi ve faydalanması gereken bir meta olarak kabul edilmiştir. İnsan lehine gerçekleşen bu girişimin hümanizm olarak tezahür ettiğini belirten Dağ, Batı düşüncesinin bununla yetinmeyip bu çizgiyi transhümanizmin ve posthümanizm ile daha da çeşitlendirdiğini ve güçlendirdiğini vurgulamaktadır.

Yazar kitabın birinci bölümünde, öncelikle Batı'da Kilisenin hâkim olduğu dönemden sekülerleşmeye giden yolda hümanizmin çok önemli bir rol oynadığının altını çizmektedir. Orta Çağdaki Kilise merkezli paradigmanın Rönesans ve Reform hareketleriyle birlikte kırılmalar geçirdiğini, bu süreçte ortaya çıkan hümanizmin teo-santrik anlayışı yıkarak insan merkezli bir kavrayışı yerleştirdiğini ifade eder. Bu süreçte Kilise için uygun insan modeli olarak tezahür eden takdir-i ilahiye boyun eğmiş ve Tanrı karşısında aciziyetini sürekli dile getirmiş olan insan, hümanizm ile dönüşüm yaşamıştır. Hümanizm artık dizginlerin insanın elinde olması gerektiği, Tanrının değil insanın bizzat kendisini kurtarabileceği akılcı ve bilimci bir insan modeli ortaya koymaya çalışmıştır. Çileci ve diz çöken, keşiş hayatı yaşayan bir insan yerine akla önem veren, bilim üreten ve dünyayı dönüştüren bir insan tasarımına geçilmiştir. Yazar bu sürecin ilerlemesinde Desiderius Erasmus, Martin Luther ve Jean Calvin gibi dini kişiliklerin önemli roller üstlendiğine değinir. Dağ'a göre bu düşünürlerin insanı sürekli ön planda tutmaları, Tanrı-insan ilişkisinde Kiliseyi devre dışı bırakmaları, keşiş ve manastır hayatı yerine yaşamın içinde daha çok yer almak gerektiğine dair düşünceleri sekülerleşmeye olumlu etkide bulunmuş ve hümanizmin etkinliğini daha da arttırmıştır.

Kitabın ikinci bölümünde yazar, Francis Bacon, Rene Descartes ve Isaac Newton'un deneyci, bilimci ve rasyonalist bir perspektifle doğayı yorumlamaları ile özne olarak insanı ön plana çıkarmaları neticesinde sekülerleşmenin hızlandığını ifade eder. Aydınlanma ile beraber David Hume ve Immanuel Kant'ın bu süreci daha da ilerlettiğini düşünen müellif, hümanizmin bir devamı olarak transhümanizmin köklerini burada aramak gerektiğini öne sürmektedir. Zira bu hareket, hümanizm ve sekülerleşmenin yarattığı insan merkezli bir dünya anlayışını daha da ilerletmek ve insanı Tanrı ile aynı konuma ulaştırmak istemektedir. Bununla birlikte bu akımın Neo-darwinci bir karakter taşıdığına da değinen Dağ, Darwinci evrimin insanın biyolojik değişimine odaklanırken transhümanistlerin yapay zekâ, nano teknoloji, robotik bilimini kullanarak yapay bir evrim kurguladıklarını; hastalanmayan, deformeler yaşamayan ve ölmeyen post-humanlar yaratmaya çalıştıklarını vurgulamaktadır. (s. 116-117) Yazar ikinci bölümün sonlarında transhümanizmin ütöpik (daha doğrusu distöpik) ve teknolojik bir hareket olduğunu ve aslında bir akım olmaktan çok bilimsel, sosyal ve kültürel bir ideoloji olarak kabul etmeyi daha makul karşılamaktadır.

Üçüncü bölümde ise yazar, transhümanizmle ilgili daha kapsamlı ve ayrıntılı incelemelerde bulunmaktadır. İnsanın doğasını alt etmeye çalışan transhümanistler, insanın kendisini tekrardan yaratması gerektiğini düşünmektedirler. İşte yazara göre transhümanizme yönelik en önemli eleştirilerden biri insan faktörünü tamamen ortadan kaldırmasıdır. Çünkü biyolojisini kaybeden

insan doğasını, manasını ve kültürünü de kaybedecektir. Bio-kimyasal unsurlarla beslenen insan artık ahlak, irade, inanç ve mana taşıyan bir varlık değildir. Diğer bir deyişle transhümanizmin insanı doğası değiştirilmiş, özünde insan olmayan ve “Homo cyberneticus” olarak adlandırabileceğimiz bir post-human’dır. Diğer taraftan yazar bu hareketin dinlerle nasıl bir ilişkisi içerisinde olduğuna dair bir çözümleme de yapmaktadır. Yazar, transhümanizmi insanı tanrısal bir mükemmelliğe ulaştırmaya çalışmakla dini-gnostik bir hareket olarak görmektedir. Bu yönüyle sadece Tanrıya ait olan ölümsüzlüğü insanın da elde edebileceğini, bunun da Tanrının imtiyazının elinde alınması anlamına geleceğini aktarmaktadır. Böyle bir tablo karşısında transhümanizmin din karşıtı bir karakter taşıdığını düşünmektedir. Bu bölümde son olarak yazar, transhümanizmden posthümanizme geçerken kullandığı temel araçlar olan yapay zekâ, robotik ve sibernetik bilimlerden bahseder. Bu çerçevede ilkin yapay zekânın tarihsel ve felsefi kökenine vurgu yapar. Ancak yapay zekânın özellikle bilgisayarların gelişmesiyle gündemi işgal ettiğini belirten yazar, sonraları sibernetik ve robotik alanında daha geniş yer kapladığının altını çizer. Bununla birlikte yapay zekâlı robotların insanı kendilerine rakip görmeleri, doğaya ve diğer canlılara karşı suç işlemeleri hatta bilim kurgu filmlerini aratmayacak derecede insanlarla savaşa girişmeleri gibi ciddi ahlaki problemlerin doğabileceğine ve bu konuda dünya kamuoyunda yapılan önleyici faaliyetlere de değinmektedir.

Sonsöz kısmında müellif transhümanizmin politika, ekonomi, tıp, askeri, mühendislik gibi alanlarda ortaya çıkarabileceği tehdit ve problemler karşısında endişelerini dile getirmektedir. Başta felsefeciler ve ilahiyatçılar olmak üzere diğer sosyal bilimcilerin bu konuya eğilmesi ve çözüm önerilerinin sunulması gerektiğini belirterek gerekli tedbirler alınmaması durumunda ciddi bir felaketle karşı karşıya kalacağımızı vurgulamaktadır.

Özetle yazara göre hümanizm, insanı Tanrı'dan daha öncelikli konuma getirirken transhümanizm, insanı biyolojik olarak dönüştürmeyi ve sürecin sonunda onu Tanrıya ait özelliklerle donatmayı amaçlamaktadır. Hümanizmin insanı bütün ipleri eline almış akılcı-bilimci iken, Transhümanizmin transhümanı robotik yapılara sahip olup ölüm, hastalık, bedensel ve ruhsal acılar, deformeler, gibi zaafiyetleri ve olumsuzlukları aşmıştır. Bu aşma ise onun mükemmelleşmesi ve Tanrı ile aynı mertebeye yükseltilmesi anlamına gelmektedir. Bu bağlamda yazar açısından transhümanizm, ateizm temelli neo-pagan bir hareket olarak karşımıza çıkmaktadır (s. 247). Başka bir deyişle hümanizm Tanrıyı saf dışı bırakırken, transhümanizm ise ona ait ayrıcalıkları elinden almak istemektedir. Post hümanist çağda ise artık Tanrıya gerek duyulmayacaktır, zira insan zaten onun seviyesine yükseltilmiş olacaktır. Bu çerçevede yazar transhümanizmi bir akım olmaktan çok bilimci-ütopik bir ideoloji olarak görmektedir. Bu nedenle transhümanizmin bizden neler alıp götüreceğini derinlemesine irdemesi gerektiğine kanaat getirmektedir.

Transhümanizm konusunda ülkemizdeki literatür eksikliği göz önüne alındığı vakit bu eserin çok önemli bir boşluğu dolduracağı aşikardır. Bu yüzden bu konu ile ilgilenenler için bir başucu kitabı olabilecek karakterde olduğunu düşünüyoruz. Aynı şekilde transhümanizm konusunda lisans, yüksek lisans ve doktora derslerinde önemli bir kaynak eser niteliğini taşıdığını ifade etmemiz gerekir.